

Posudek na disertační práci **Zuzany Vlasákové** *Mezi normou a každodenní praxí. Správa komorních panství Pardubice, Poděbrady a Kolín v letech 1614-1702*. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Ústav historických věd, Pardubice 2021, 342 str.

Mgr. Zuzana Vlasáková se ve své disertační práci pokouší vysledovat v širším teritoriálním i sociálním kontextu konstanty a proměny každodenní praxe vrchnostenských úřadů na třech východočeských komorních panstvích v 17. století. Toto téma si nezvolila náhodně, neboť právě v tomto období bývá hledán a diskutován základní zlom v postavení českých poddaných, jehož nositelem bylo do značné míry právě vrchnostenské úřednictvo. Zvláštní pozornost autorka věnuje rozdílům mezi teorií, tak jak se odráží v dobových normativech, a praxí, dokumentovanou na konkrétních příkladech získaných důkladným studiem archivních pramenů. Tuto praxi se přitom snaží nejen popsat, ale také hledá vlivy, které ji formovaly. Činí tak na základě výborné znalosti odborné literatury, zejména anglosaské a německé.

Rozboru literatury autorka věnovala obsáhlou úvodní část práce. Zajímavě se tu mimo jiné vypořádává s modernizačními teoriemi, zvl. s teorií sociální disciplinace, profesionalizace nebo byrokratizace, jež byly v poslední době aplikovány na raně novověký agrární vývoj. Autorka ukazuje na jejich limity, ale šmahem je nezavrhuje, nýbrž umí se z nich také v mnoha věcech poučit. Vedle vyváženosti takového přístupu ocenění zasluhuje mj. i autorčina snaha o pojmoslovnou přesnost, již zde, ale i následně v konkrétním výkladu dokládá. Poněkud bezbarvě naproti tomu autorce vyšel přehled české produkce.

Další část práce je věnována systému správy komorních záležitostí včetně komorních panství jako celku v 16. a 17. století. Autorka tu nastiňuje strukturu komorní správy, zahrnující všechny subjekty nadřazené správě panství počínaje panovníkem přes dvorskou komoru až po českou komoru, její součásti i další úřady zasahující do chodu vrchnostenské správy na komorní doméně, objasňuje fungování různých úřadů i úkoly jednotlivých úředníků na všech stupních správy. Opírá se při tom zčásti o starší literaturu, jejíž poznatky podstatně prohlubuje důkladným samostatným archivním výzkumem. Jako první se jí tak podařilo podat fundovaným způsobem celkový obraz fungování komorní správy, na rozdíl od starších autorů, kteří se omezili buď na pouhé stručné přehledy, nebo se podrobně věnovali jen některým otázkám, ne však systému jako celku (J. Demel, V. Pešák, L. Kubátová ad.). Závěry těchto autorů Z. Vlasáková znamenitě shrnuje, doplňuje a místy i koriguje. Za určitý nedostatek této části práce považuji její popisný charakter. V záplavě faktografických detailů, jimiž autorka čtenáře zahlcuje, se místy ztrácejí zásadní vývojové rysy a tendence, jež by bylo třeba vhodnou formulací zvýraznit. Jednoznačným kladem je naopak již zmíněné celostní pojetí komorní správy, uplatněné v této pasáži, jež by si rozhodně zasloužila publikaci.

V dalších sedmi částech práce autorka podává plastický obraz života a působení vrchnostenského úřednictva a zřízenců na vybraných komorních panstvích. Systematicky tu pojednává o struktuře správy velkostatku i nejrůznějších aktivitách vrchnostenských úředníků, jejich původu, kvalifikaci, hmotném zajištění, jejich vztahu k svěřeným poddaným i mezi sebou navzájem, sleduje jejich mobilitu i přestupky zákonných norem, abych vyjmenoval alespoň ty nejdůležitější body. Autorka přitom vychází z hluboké znalosti archivního materiálu a poučeně

využívá i komparace s poměry na jiných panstvích. Na konkrétních příkladech se jí zde daří sledovat rozdíl mezi ideálem úředníka formulovaným hospodářskými instrukcemi, přísahami a jinými normativy a mezi reálnou praxí na jednotlivých panstvích, ale i u jednotlivých úředníků, stejně jako určitý posun v názorech a postojích komorního úřednictva v průběhu 17. století, například v otázce robot. Daří se jí tu představit čtenáři vrchnostenského úředníka jako bytost z masa a krve, s jeho klady i zápory. Její hodnocení jednotlivců i úřednictva jako celku je přitom vyvážené. S určitou nadsázkou lze říci, že autorka nevidí ve vrchnostenském úředníkově šmahem zlého karabáčníka, jak bylo běžné v liberální a později marxistické historiografii, stejně jako v beletrii nebo dramatu, ale ani jedince, který jen nezištně pomáhá poddaným v jejich těžkostech a je jimi nespravedlivě obviňován, jak se s tím můžeme setkat u některých autorů dnes.

Disertační práce Z. Vlasákové je nesporně cenným příspěvkem k poznání agrárního vývoje v Čechách v 17. století, stejně jako k dějinám správy, a to jak po stránce metodologické, tak i pro bohatství konkrétních poznatků v ní obsažených. Vyznačuje se promyšlenou koncepcí a přináší mnoho nových pohledů na dějiny venkova ve zkoumaném období. Její faktograficky bohatý výklad je logický, dobře strukturovaný, formulace precizní, text práce je přitom zároveň čtivý. Ocenit je nutno i nesmírně pracnou heuristiku. Použité prameny i literatura jsou řádně citovány. Dojem z jeho četby kazí jen občasné překlapy a gramatické prohřešky.

Pro případné publikování, které jednoznačně doporučuji, bych považoval za vhodné některé drobné úpravy. Prohloubit by zasloužila pasáž věnovaná české historiografii dějin velkostatku, která se v podstatě omezuje na výčet titulů. Jako příklad uvádím, že by v ní nemělo chybět konstatování, že v důsledku vytvoření jednotného archivního systému po roce 1945 byl českým historikům zpřístupněn v nebývalé míře materiál někdejších šlechtických velkostatků, což v mnoha zemích není obvyklé dosud, a že v důsledku toho došlo k orientaci řady významných českých archivářů na dějiny velkostatku, ostatně v návaznosti na některé starší autory (kromě V. Černého zejména V. Pešák). O potřebě zvýraznit hlavní tendence vývoje komorní správy jako celku jsem se zmínil již výše. Zmíněné nedostatky však nezpochybňují vysokou kvalitu práce jako celku.

Práce Z. Vlasákové po mém soudu plně odpovídá požadavkům kladeným na doktorské disertace. Jednoznačně doporučuji její připuštění k obhajobě a navrhuji hodnocení prospěla.

V Praze 14. prosince 2021.

Prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.